

Channah Zwiep

Op weg naar zelfstandigheid

In het kort

Tussen hun zesde en twaalfde jaar lijken kinderen zich minder snel te ontwikkelen dan in de jaren daarvoor. Ze bereiken geen grote mijlpalen in deze periode, zoals lopen of praten. In plaats daarvan vindt er een verdieping plaats van de dingen die ze al kunnen, zoals bijvoorbeeld een verfijning van de taalontwikkeling. Twee van de belangrijkste ontwikkelingsstappen die kinderen in deze tijd moeten maken is leren socialiseren en zelfstandig worden. Kinderen leren socialiseren door om te gaan met de wereld om zich heen en te oefenen in sociale interacties. De leefwereld van een ouder kind wordt grotendeels bepaald door de school, naschoolse opvang en vriendjes. Zelfstandigheid leren kinderen door gewoon mee te helpen met volwassenen, zoals met 'huishoudelijke' taken.

Waardoor hebben kinderen zo'n invloed op elkaar? Hoe stimuleer je hun zelfvertrouwen? Wat betekent leren lezen en schrijven voor de ontwikkeling? Kinderen van zes tot twaalf moeten leren socialiseren en zelfstandig worden. Als begeleider in de buitenschoolse kinderopvang kun je hen in dit proces goed begeleiden.

'Geef me een kind van zeven en ik geef je de man', is een bekende uitspraak. Volgens deze stelling is het karakter van een mens op de leeftijd van zeven jaar al definitief

'Lezen en schrijven is een belangrijke stap op weg naar de zelfstandigheid van kinderen'

gevormd en bepalend voor een levensloop. Hoewel dit misschien wel wat erg ver gaat, zien verschillende ontwikkelingspsychologen het zevende jaar als cruciaal. Het wordt dan ook wel de *scharnierleeftijd* genoemd, een duidelijke afbakening van

de kleutertijd. Kinderen leren omgaan met zichzelf en met de wereld. De invloedrijke ontwikkelingspsycholoog Piaget noemt de leeftijd van zeven tot elf jaar de *concreet-operationele periode*. Kinderen krijgen in die fase begrip van oorzaak en gevolg. Maar ook het abstract vermogen groeit. Zij beseffen bijvoorbeeld dat de hoeveelheid limonade niet verandert, of je het nu in een breed laag glas giet, of in een hoog smal glas.

Welke ontwikkelingstaken hebben oudere kinderen

Kinderen van zes jaar en ouder ontwikkelen zich ogenschijnlijk minder snel dan gedurende de eerste vijf jaren. Er zijn wat minder mijlpalen, zoals leren lopen en praten. Toch gaat het leren gestaag door.

Foto's: Iris Hondertros en Lien van den Durpel

Er vindt echter een verdieping plaats van wat ze al kunnen, bijvoorbeeld van de taalontwikkeling. Rond zijn vijfde jaar kent een kind de basis van zijn moedertaal. Hij kan het spreken en verstaan. De verfijning van de taalkennis gaat na het vijfde jaar gewoon verder: een kind leert grammatica gebruiken, de woordenschat uitbreiden en de betekenis van woorden in hun dagelijkse context begrijpen. En dat is heel belangrijk. Taal geeft namelijk een gevoel van cultuurverbondenheid. Daarnaast is een ruim begrip van taal nodig om op school goed te kunnen leren.

In groep drie van de basisschool (op zes- of zevenjarige leeftijd) leren kinderen de beginselen van lezen en schrijven. Die leeftijd is universeel. Kinderen van zes tot tien jaar hebben daar namelijk een gevoelige

periode voor. Om te leren lezen en schrijven is het nodig dat een kind een redelijke woordenschat heeft en dat het korte termijngeheugen goed werkt. Ook moet het

'Een vijfjarige begrijpt dat als zijn poes dood gaat, ook zijn ouders niet eeuwig zullen leven'

zich kunnen concentreren en zich aan (taal)regels kunnen houden. Lezen en schrijven is een belangrijke stap op weg naar de zelfstandigheid van kinderen. Ze hebben opeens toegang tot kennis waarvoor ze eerst van volwassenen afhankelijk

waren. Met leren schrijven en lezen is dan ook de belangrijkste basis gelegd voor verbreding van kennis van de wereld. Het leven vóór het zevende jaar en erna is daardoor totaal anders.

Waarom is er oorlog?

Tussen de vijf en de acht jaar krijgt een kind dieper inzicht in begrippen. Dit komt door een toename van integratie van de hersenen. Dat houdt onder andere in dat kinderen begrip krijgen van getallen. Ze leren deze herkennen, indelen en classificeren. Dat betekent dat ze beseffen dat tien meer is dan vijf. Daardoor kunnen ze bijvoorbeeld sommen leren maken. Het tweede gevolg is dat kinderen steeds beter onderscheid kunnen maken tussen fantasie en werkelijkheid. Daarnaast leren ze

relativeren. Ook bekijken kinderen de wereld om zich heen steeds kritischer. Ze stellen in deze fase vragen als: waarom is er oorlog? Als volwassene heb je daar lang niet altijd antwoord op. Vooral iets oudere

'Rond hun twaalfde jaar zijn kinderen makkelijk te vinden voor goede doelen, zoals de dierenbescherming'

kinderen hebben zelf vaak heel concrete oplossingen voor bijvoorbeeld de honger in de wereld. Kinderen leren verbanden leggen tussen twee gebeurtenissen die gelijktijdig plaatsvinden. Ze horen bijvoorbeeld onweer, maar ook een deur die dicht valt. Ze begrijpen het verband. Dit heet het *parasyntactisch* denkvermogen. Dit abstract denken verandert het inzicht in de wereld. Kinderen kunnen opeens over mogelijke nare scenario's nadenken. Een vijfjarige begrijpt dat als zijn geliefde poes dood gaat, ook zijn ouders niet eeuwig zullen leven. Of ze leggen verband tussen ruziënde ouders en een mogelijke scheiding. Dat beseft maakt hen soms angstig. Dat komt omdat zij wél het begrip hebben, maar nog niet het overzicht om daarmee om te gaan. Vanaf vijf jaar worden kinderen minder egocentrisch en hun inlevingsvermogen groeit. Dit maakt hechte vriendschappen

mogelijk. Vanaf een jaar of zes wisselen kinderen onderling steeds meer ervaringen uit. Of ze spelen spellen waarbij ze sociale rollen en regels uit kunnen proberen, zoals bijvoorbeeld 'indiaantje'.

Zelfbeeld en zelfvertrouwen

Kinderen tussen negen en twaalf jaar zijn bezig met het krijgen van een sociale identiteit en het maken van vriendschappen. Een grote rol spelen de vragen: wie ben ik en wat kan ik? Ook het zelfvertrouwen, zelfbeeld en optimisme hebben invloed op de ontwikkeling van een sociale identiteit. Kinderen moeten ook socialiseren. Dat betekent dat zij de regels en normen van de samenleving leren kennen en toepassen. Bijvoorbeeld dat je het afvalglas in de glasbak gooit. Of conflicten niet oplost door erop los te slaan. Dit gebeurt door om te gaan met de wereld om je heen en te oefenen in sociale interacties. De leefwereld van een ouder kind wordt grotendeels bepaald door de school en vriendjes. Op de basisschool worden vele vriendschappen gesloten. Vaak zijn die duidelijk opgesplitst tussen meisjes en jongensgroepen. Ook competitie neemt een grote plaats in. Een ander aspect van omgaan met elkaar is pestgedrag. Bijna een kwart van de kinderen tussen negen en twaalf wordt wel eens gepest. Sociale contacten zijn heel belangrijk. Door om te gaan met vriendjes leren ze begrijpen wat er in anderen omgaat. Weinig sociaal contact is zelfs de grootste voorspeller van persoonlijke problemen in

Wat leren kinderen tussen 6 en 12 jaar?

- lezen, schrijven en rekenen;
- oorzakelijk en abstract denken: verbanden leggen;
- sociale regels;
- morele regels;
- vriendschappen sluiten;
- aanpassen aan de wereld om hen heen;
- zelfstandigheid.

de toekomst. Oudere kinderen staan vaak open voor contacten in groepsverband. Vanaf een jaar of zeven gaan kinderen zich steeds meer aanpassen aan de groep. Ze willen niet anders zijn dan hun vriendjes en doen mee met trends in de groep. Of het nu om het luisteren naar K3 gaat of het sparen van Pokémon-flippo's. Ook met kleding en gedrag passen zij zich aan. Een onderdeel van socialisatie bij kinderen tussen zeven en tien jaar is de morele ontwikkeling. Door omgang met anderen leren ze bijvoorbeeld dat je niet iemands speelgoed afpakt. Een kind moet zich dan wel kunnen inleven in de ander. Ook moet het voor zichzelf kunnen verantwoorden waarom het wel of niet iets doet. Dat betekent bijvoorbeeld dat een kind iets zou kunnen pikken uit de supermarkt maar zich wel schuldig voelt.

Een tienjarige denkt al zelfstandig na over goed en slecht. Vaak staan zij daarbij onder invloed van gezaghebbende volwassenen, zoals een groepsleider. Rond hun twaalfde jaar zijn kinderen makkelijk te vinden voor goede doelen, zoals bijvoorbeeld de dierenbescherming. De verontwaardiging over de wereld is dan groot. Rond het elfde jaar (bij jongens meestal iets later) begint de prepuberteit. Meestal beginnen kinderen plotseling te groeien. De bekende slungeligheid. Dat leidt vaak tot grote verwarring bij het kind zelf. De prepuberteit gaat samen met grotere verschillen in jongens- en meisjesrollen. Kinderen krijgen wat meer belangstelling voor seksualiteit en doen vaak hun eerste ervaringen op

Foto: Lien van den Durpel

Wat kun je doen?

De belangrijkste taak van kinderen is zelfstandig worden. Hoe kun je als groepsleider daarbij helpen? Je kunt die zelfstandigheid stimuleren. Natuurlijk let je dan op de mogelijkheden en de ontwikkeling van het individuele kind. Kinderen leren het meest door gewoon mee te helpen met volwassenen. Zoals met huishoudelijke taken. Een speciaal takenlijstje is handig

'Vanaf een jaar of zeven gaan kinderen zich steeds meer aanpassen aan de groep'

om te zien wie de limonadeglazen vandaag afwast. Of hang een bordje met duidelijke regels over persoonlijke hygiëne of de omgang met anderen. Eén regel kan zijn dat je elkaar niet uitlacht. Als dit toch gebeurt heb je meteen een punt waarover je gezamenlijk kunt praten. In een groep kun je kinderen kritisch laten nadenken. Bijvoorbeeld door zelf vragen te stellen in de vorm van een kringgesprek. Ook kun je hen stimuleren vragen te stellen. Zo leren ze luisteren naar elkaar en nadenken over elkaanders vragen. Benaadruk vooral dat vragen hebben juist slim is en niet 'dom'. Als groeps gesprekken een normaal verschijnsel zijn, kun je ook moei-

lijkere onderwerpen bespreekbaar maken. Zoals pestgedrag in de groep. Of agressie. Jouw afkeuring is daarbij van invloed. Je kunt het zelfvertrouwen van kinderen stimuleren door hen positief te benaderen. Dat werkt zowel bij jongere als bij oudere kinderen heel goed. Kinderen met faalangst help je extra door hen te belonen met positieve feedback. Leer hen inzien dat positieve dingen het gevolg zijn van hun eigen handelen. Spelletjes vinden bijna alle kinderen leuk. Zowel de jongere als de oudere. Je leert er omgang met elkaar en met jezelf van. Bijvoorbeeld hoe je omgaat met competitie of winnen en verlies. Met jongere kinderen kun je *Mens-erger-je niet* doen, met de ouderen *Monopoly* of bewegingsspelletjes zoals handbal. Ook kun je creatieve projecten opzetten. Bijvoorbeeld rond een bepaald thema. Het is leuk als de wat oudere kinderen zelf met ideeën komen en

je ze ook laat uitwerken. Ook toneel, dans en drama zijn voor oudere kinderen ideaal om zich te ontwikkelen en hun ervaringen kwijt te kunnen. Iets oudere kinderen praten graag over seksualiteit. Je kunt hen informatie geven over technische aspecten van seks. Bijvoorbeeld over het belang van voorbehoedmiddelen. Kinderen willen ook graag horen hoe ze om kunnen gaan met schaamte en verlangens. Je kunt ook voor hun leeftijd geschikte boeken neerleggen. Die kunnen ze zelf lezen als ze eraan toe zijn.

Universele zelfstandigheid

Er zijn grote culturele verschillen in opvoeden over de gehele wereld. Wel staat centraal dat ieder kind zelfstandig moet worden. Tussen de zes en twaalf jaar wordt bovendien steeds duidelijker welk karakter en mogelijkheden een kind heeft. Die basis is bepalend voor de rest van het leven.

Wil je meer lezen?

- M.F. Delfos (2002). *Ontwikkeling in vogelvlucht. De ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Lisse: Swets en Zeitlinger.
- R. Kohnstamm (2002, herziene editie). *Kleine ontwikkelingspsychologie. Deel 2: de schoolgaande periode*. Deventer: Van Loghum Slaterus.